№ 135 Յուլիսի 24 (Օգոստոսի 5) 1881 Յուլիսի 24 (Օգոստոսի 5) № 135

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է, ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

„Մ Շ Ա Կ“
ԼՐԱԳՐԻՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՐՎԵԼ
ԿԷՍ ՏԱՐՈՎ

Այսինքն յուլիսի 1-ից ներկայ 1881 թուի, մինչև յունվարի 1-ը 1882 թուի:

Բաժանորդութեան գինը 6 րուբլ է։ Գրվելու համար պէտք է ուղղակի դիմել խմբագրութեանը հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція „Мшакъ“

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ամբրոսիոս վարդապետ Ռուբինեան և նրա հանգանակութիւնը։ Նամակ Ղուբայից։ Նամակ խմբագրին։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանիա։—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ — ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ։ — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ալֆ. Դոդէից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՌՈՒԲԻՆԵԱՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

—

Այսօր՝ քաղաքացոց հոգս պատճառող հարցերից մէկը այժմ Ամբրոսիոս վ. Ռուբինեանն է։ Արդէն երկու շաբաթ է, որ նա այստեղ է և մի քանի անգամ էլ եկեղեցում քարոզ է խօսացել։ Նրա այցելութեան նպատակը յայտնի է ամենքին. փող ժողովել Էրզրումի դեռ ևս նոր բացվելի երկրագործական ուսումնարանի համար, որի առիթով նա ահա՛ երկու տարուց աւելի է՝ մի ծայրից միւս ծայր է շրջում բոլոր հայաբնակ քաղաքները—մի կողմից փող ժողովելով և միւս կողմից գանազան տեսակ իրեղէններ (քաթանեղէն և այլն) գնելով ապագայ ուսումնարանի համար։ Զարմանալի՜ բան է. դեռ ուսումնարանի քարերը չը կան—Հայր սուրբը հոգացել է արդէն երկու տարի առաջ աշակերտների զգեստները։ Ալէքսանդրապոլում մի քանիսը հետաքրքրվեցան իմանալու այս հեռատեսութեան պատճառը։ Հայր սուրբը այնպէս մեկնութիւն է տուել այդ „յանդուգն“ հետաքրքրվողներին.... „1879 թ. Նիժնի-Նովգորոդի տօնավաճառում քաթանեղէն ապրանքը շատ էժան էր (?), ուստի բարւոք համարեցաք կանխապէս պատրաստութիւն տեսնել մեր ուսումնարանի համար։“

—Հայր սուրբ, ախար այդ ապրանքը, որ դուք առել էք երկու տարի առաջ, կը փտի (եթէ արդէն չէ փտել) մինչև ուսումնարանի հիմնվելը։

—„Ոչինչ չի լինի. նա շատ ապահով տեղ է դրած և երբէք չի փտի“։

—Լաւ. դուք ասում էք, Հայր սուրբ, թէ էժան էր քաթանեղէնը, դրա համար առաք. բայց մի՞թէ հաշիւ չէք անում, որ ձեր առած ապրանքը դեռ տարիներ կը պարկի, նրան պահեստի փող պէտք է, նրան շահ ունի, նրան տեղ հասցնելու մաքս պէտք է. այդ գումարներն էլ նկատողութեան առէք, տեսնենք էժա՞ն կը նստի, թէ թանգ։

Հայր սուրբը լռում է։

Հիմա տեսնենք, ո՛րքան յարմար է և ո՛րքան օգտաւէտ այն հանգամանքը, որի համար աշխատում է Հայր Ամբրոսիոսը։

Նախ՝ այդ հանգամանքը բոլորովին աւելորդ է մեր գաւառական քաղաքների համար, որոնցից իւրաքանչիւրը առանց այն էլ ունի շատ հոգսեր ու ցաւեր. նա վնասում է տեղական անհրաժեշտ կարիքներին, խլելով այդ կարիքների համար հարկաւոր գումարը. մինչդեռ այդ գումարների մէջ մեծ կարօտութիւն է զգացվում։ Վեր առնենք օրինակ Ալէքսանդրապոլ քաղաքը. Նրա շատ կարևոր պէտքերից վերցնենք մէկը. յայտնի է, որ Ալէքսանդրապոլի Ամենափրկիչ եկեղեցու գաւթում շինված է մի փառաւոր ուսումնարան (Նոր շինութիւն հոգևոր դպրոցի), որի ծախքը մօտաւորապէս հասնում է 17 հազար րուբլու. բայց նա դեռ աւարտած չէ և ունի անհրաժեշտ ծախսեր 3000 րուբլու չափ։ Ո՞վ է հոգալու այդ ծախսը և երբ պիտի հոգացվի, քանի որ խօսք կայ առաջիկայ սեպտեմբերին բանալու այդ ուսումնարանը և հոգևոր դպրոցի 40-ամեակը նոր շինութեան մէջ կատարելու։ Կրկնում ենք—ո՞վ է հոգալու այդ անհրաժեշտ ծախսը. Ժողովուրդը կարո՞ղ է արդեօք ամեն բանի համար տալ, երբ նրան անդադար այնպիսի հանգամանքներով են խեղդում, որոնց ապագան շատ տարակուսելի է, երբ քաղաքացիք առանց այն էլ շատ ծախսեր ունեն իրանց րէալական դպրոցի վրա, որ ահա՛ 10 տարիներ քաշ են տալիս և՝ երևի դեռ էլի քաշ պիտի տան....

Երկրորդ՝ այդ հանգամանքը հազիւ թէ օգտաւէտ լինի ամբողջ ազգի համար՝ եթէ չասենք վնասակար. Միացեալ ընկերութիւնը, որի համար այնքան ջանք և աշխատութիւն է դրած, բայց որը դարձեալ նեղ վիճակի մէջ է—զրկվում է այն գումարներից, որոնք պէտք է մտնէին նրա գանձանակը. խօմ Միաց. ընկերութեան նպատակը ձրիապէս ուսում տարածել է, չէ՞, խօմ մենք ամենքս մի տարի առաջ՝ քանի որ Դպրոցասիրաց, Կիլիկեան և Արարատեան ընկերութիւնները չէին միացել—

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳԻՒՂԱՑԻՔ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ։—ԶՐՈՅՑ ԱԼՖ. ԴՕԴԷԻ

—

Այս ընտանիքը ապրում էր Շանրոզէում շատ երջանիկ։ Ուղիղ իմ պատուհանիս տակը գտնվում էր հաւաբունը և իմ այնտեղ ապրելուս տարվայ վեց ամիսը մասամբ միանում էր այդ ընտանիքի գոյութեան հետ։ Դեռ չը լուսացած ես լսում էի ինչպէս ամուսին այրը մտնում էր ախոռը, լծում էր ձին սայլակի մէջ և ճանապարհ էր ընկնում դէպի Քորբէլ՝ կանաչեղէններ ծախելու։ Յետոյ վեր էր կենում կինը, հագցնում էր երեխաներին, կուտ էր տալիս հաւերին, կթում էր կովը և ամբողջ առաւօտը սանդուղքների վրա լսվում էր մեծ ու փոքր փայտէ հողաթափների թրխկթրխկոցը։ Կէսօրվայ մօտ ամեն բան հանդարտվում էր։ Հայրը դաշտումն էր, երեխայքը՝ ուսումնարանումը, մայրը լուռ լուացք էր փռում բակումը կամ կարում էր, նստած դըրան մօտ, հսկելով ամենափոքրիկի վրա։ Ժամանակ առ ժամանակ մարդ էր անցկենում ճանապարհով և նա խօսում էր նրա հետ, շարունակելով իր գործը։

Մի անգամ օգոստոսի վերջին,—նոյն այն անբաղդ օգոստոսին, ես լսեցի ինչպէս նա ասաց դրացուհուն.

—«Հերիք, ինչ պրուսացիք.... Միթէ նրանք արդէն Ֆրանսիայումն են»։

—«Նրանք արդէն Շալօնումն են.... Պատասխանեցի ես պատուհանից։ Այս խօսքը շարժեց նրա ծիծաղը։

Սենայի ու Ուազի այս փոքրիկ անկիւնումը գիւղացիք չէին հաւատում պրուսացոց արշաւանքին։

Այսու ամենայնիւ ամեն օր անց էին կենում բեռնաւորված սայլեր։ Տեղական բնակիչների դռները փակվում էին և այս գեղեցիկ ամսում, երբ օրերը այնպէս երկարում են, այգիները այլ ևս չէին ծաղկում և համարեա անապատ են դառնում շրջապատած վանդակապատերի մէջ։ Փոքր առ փոքր իմ դրացիներն էլ սկսեցին անհանգիստ լինել։ Ամեն մի նոր ուղևորութիւն նըրանց տրտմեցնում էր։ Նրանք իրանց զգում էին բարձի թողի արուած։ Յանկարծ մի գեղեցիկ առաւօտ թմբկահարեցին գիւղի չորս կողմից։ Մէրը (Maire) հրամայել էր, որ կովերը և բոլոր պաշարեղէնները տանեն Փարիզ և այնտեղ ծախեն, որպէս զի պրուսացիներին ոչինչ չը թողնեն։ Ամուսին այրը գնաց Փարիզ։ Այդ ճանապարհորդութիւնը՝ շատ տխուր էր։ Մեծ ճանապարհին ձգվում էին մէկը միւսի ետևից կարասիներով բարձած սայլեր, խոզերի երամակներ, ոչխարների հօտեր՝ որոնք ընկնում էին անիւների տակ. հորթերը կապկապված բառաչում էին սայլերի մէջ, անցնելով խրամների մօտով. հին կարասիներով, գոյնը գնացած բազկաթոռներով, սեղաններով և հայելիներով լցված փոքր սայլերի ետևից գնում էին բնակիչները, որոնք հարկադրված էին թողնել իրանց տունը ու տեղը։ Կարելի է երևակայել, ինչ յուսահատութիւն էր տիրել բնակիչներին և հարկադրել տակն ու վրա անելու այս բոլոր հնոտիքը, տեղից շարժելու այս բոլոր սրբութիւնները և քարշ տալու մեծ ճանապարհի վրայով։

Փարիզի դռների մօտ կանգնած էր խուռն ամբոխը։ Խեղդող օթ էր։ Խեղճը պէտք է սպասէր երկու ժամ.... և կրթնելով իր կովի վրա, նայում էր ահով թնդանօթների բերաններին, խրամներին, որոնք լցված էին ջրով, ամեն կողմ բարձրացած ամրոցներին և իտալական կտրված սօսիներին, որոնք չորացած վայր էին ընկած ճանապարհի կողքերին։ Երեկոյեան նա յուսահատուած վերադարձաւ տուն և պատմեց կնոջը ինչ որ տեսել էր։ Կինը վախեցաւ, և կամենում էր միւս օրը դուրս գալ, բայց «վաղը, վաղը» ասելով՝ գնալը յետաձգվում էր... Կամ այստեղ պէտք էր հունձը հաւաքել, կամ այնտեղ արտի մի կողմը մշակել... Ո՞վ գիտէ, գուցէ խաղողն էլ կարելի լինէր հաւաքել... Բայց գլխաւորն այն էր՝ որ նրանք յոյս ունէին, թէ պրուսացիք այդ կողմով չեն անցնի։

Մէկ անգամ նրանք արթնացան զարհուրելի ճայթիւնից։ Քորբէլի կամուրջը դէպի օդը ցընդեցաւ։ Գիւղի մէջ ման էին գալիս մարդիկ թխթխկացնելով ամեն դուռ։

«Ուլանները, ուլանները, ազատեցէք ձեզ»։

Այն ժամանակ նրանք շուտով վերկացան, ձին լծեցին, կիսաքուն երեխաներին հագցրին և մի քանի դրացիների հետ փախան անդի կողմովը։ Երբ հասան բլուրը՝ աշտարակի վրա խփեց երեք ժամը։ Նրանք շուռ եկան վերջին անգամ։ Ջրարբին, եկեղեցու հրապարակը, նրանց սովորական ճանապարհը, որ գնում էր դէպի Սենան, ծալարվելով խաղողի այգիների մէջ—բոլորը նրանց աչքին խորթ էին երևում և առաւօտեան սպիտակ մառախուղի մէջ թաղած տները իրար իրար էին կպչում, դողալով ապագայի սարսափելի հարուածից։

Այժմ նրանք Փարիզումն են, և քաղաքի մի խուլ փողոցի չորրորդ յարկումը ունեն երկու սենեակ։ Տղամարդի համար շատ տաղտկալի չէ. նրա համար գործ են գտել, բացի դրանից նա ազգային գնդում բանում է պատնէշների վրա, գնում է պարապվելու զինուորական մարզութիւններով և զբաղվում է, ինչքան կարողանում է, որ մոռանայ իր դատարկ շտեմարանը և չը ցանած արտերը։ Բայց կինը անգործ մնալով աւելի էր ձանձրանում և չը գիտէր ինչ անել։ Իր մեծ աղջկերանց տուել էր ուսումնարան. այստեղ առանց այգու՝ մռայլ սենեակներումը նրանք շնչասպառ էին լինում և մտաբերում էին իրանց քաղցր գիւղական վանքը, ուր պէտք էր գնալ, անցնելով անտառի միջով կէս վերստաչափ։ Մայրը տանջվում էր, տեսնելով՝ որ իր զաւակները տխրում են։ Բայց ամենից աւելի նրան անհանգստացնում էր ամենափոքրիկը։

Այնտեղ, գիւղումը, այդ փոքրիկը թէ բակում և թէ սենեակներում—միշտ հետևում էր մօրը. դրան շէմքից անցնում էր այնքան անգամ, ինչքան և ինքը մայրը, մտցնում էր իր կարմիր թաթիկները տաշտի մէջ, նստում էր դռների մօտ հանգստանալու, երբ նա սկսում էր գործել։ Բայց այստեղ պէտք էր բարձրանալ մինչև չորրորդ յարկը սև սանդուղքներով. տները սահում էին։ Նեղ վառարաններում թոյլ կրակ էր վառվում. պատուհանները բարձր էին և նրանց միջից տեսնվում էր միայն մոխրագոյն ծուխը և խոնաւ սպիտակ տանիքները։

Ճշմարիտ է, այստեղ էլ կար մի փոքրիկ բակ, որտեղ նա կարող էր խաղալ, բայց դռնապանուհին չէր թողնում։ Այնտեղ, գիւղում, ամեն մարդ իր գլխի տէրն է և ունի իր փոքրիկ անկիւնը, որի մասին ինքը հոգս է քաշում։ Բընակարանը ամբողջ օրը բաց է. երեկոյեան քաշում են մեծ փայտէ նիգը և բոլոր տան վրա տիրապետում է այն գիւղական խաւար գիշերը, երբ մարդ շատ քաղցր քնում է։ Երբեմն շունը հաչում է լուսնեակի վրա, բայց ոչոք տեղից չէ շարժվում։ Իսկ Փարիզում, աղքատ տներում դռնապանուհին ինքը լիակատար տէր է։ Մանուկը չէ համարձակվում մենակ ցած իջնել, նա վախենում է այդ չար կնոջից որ հարկադրել էր վաճառելու նորա այծը, որովհետև նա բակը կեղտոտում էր։

Խեղճ մայրը այլ ևս չը գիտէր, թէ ինչ մտածէր, որ զուարճացնէր իր տաղտկացող երեխային։ Հէնց որ ճաշը վերջանում էր, նրան հագցնում էր ինչպէս անդը գնալիս և ման էր ածում քաղաքի փողոցներում և ծառուղիներում։ Յուզուած, վախեցած, իրան կորցրած մանուկը հազիւ նայում էր իր չորս կողմը։ Նրան միայն զբաղեցնում են ձիաները, միայն նրանց է նա ճանաչում և միայն նրանք կարող են շարժել նրա ծիծաղը։ Մայրը նոյնպէս ոչ մի բանով չէր ուրախանում։ Նա գնում էր դանդաղ մտածելով իր տան և իր կայքի վրա։ Եւ երբ տեսնում էին նըրանց միասին մանգալիս—մօրը բարետեսիլ դէմքով, մաքուր հագուստով, ողորկ սանրած մազերով և մանկանը կլոր դէմքով, հաստ կրկնակօշիկներով, չէ կարելի չը հասկանալ, որ նրանք գիւղից եկած գաղթականներ են և բոլոր սրտիւ ցաւում են իրանց կորցրած մաքուր օդի և գիւղական առանձնացած ճանապարհների վրա։

Հ. Տ.-Մ.

անդադար ասում էինք՝ Հարկաւոր է միութեամբ գործել, հարկաւոր է միանալ. էլ ի՞նչու թոյլ տալ, որ Ֆլան վարդապետը ելնի երկրագործական ուսումնարան բանայ, միւսը փիլիսոփայական դպրոց հիմնէ և դրանով թէ՛ արգելք լինի Միացեալ ընկերութեան գործին, թէ՛ վնասէ նրա եկամուտներին։ Ասացէք խնդրեմ, ո՞վ կարող է երաշխաւոր լինել, որ վաղը չի գայ Պօլսից մի Դիոնիսիոս վարդապետ և կոնդակը ձեռին՝ չի սկսի հանգանակութիւն յօգուտ բացվելի փիլիսոփայական դպրոցի—ո՛չ թէ Կարնոյ նահանգում, այլ օրինակ՝ Ախալթխում, կամ Մուշում, կամ Մանծկերտում, քաղաքի անուններ շա՜տ։ Կարո՞ղ ենք ասել —„հարկաւոր չէ“, չենք տայ նուիրատուութիւն“. Նա քարոզներ կը խօսի, կերթայ աղաներին այցելութեան, կը խնդրէ, կաղաչէ, կը համոզէ—և իր ուզածը կանէ։ Միւս օրը դուրս կը գայ մի ուրիշը, և այսպէս անվերջանալի մի՛ շարք աբեղաներ, որոնք „Հայրենեաց սիրոյ համար“, տարիներ կը շրջեն քաղաքից քաղաք, լաւ կուշտ կուտեն, առատ եկամուտներ վեր կառնեն, ժողովուրդը „կը մխիթարեն“ և հաւարներ թօփ անելով, կելնեն կերթան։ Եւ այնուհետև սպասիր, որ փիլիսոփայական դպրոց պէտք է բացվի.... իսկ միւս կողմից թո՛ղ Միացեալ ընկերութիւնը նեղութիւն կրէ, ո՞ւմ պէտքն է. ո՞ւմ պէտքն է, թէ վաղը այդ ընկերութիւնը ստիպված կը լինի մէկ մէկ փակել իր ուսումնարանները և իր ուսուցիչները յետ կանչել։

Բացի Միացեալ ընկերութենից մի ուրիշ հիմնարկութիւն էլ կայ, որը գրաւած է մեր համակրութիւնը և որին նպաստելը մեր պարտքն է։ Արդէն տարուց աւելի է, որ Խրիմեան հայրիկը՝ առանց մեզանից մի կոպէկ խնդրելու, բացել է Վարագայ վանքում մի երկրագործական դպրոց. դպրոցի վարչութիւնը յանձնած է հմուտ երիտասարդ Նշան Մաղաթեանին, որ գործնականապէս կատարելագործվել է Գերմանիայում. և արդէն գործը բաւականին առաջ է գնացել։ Բայց այդպիսի մի ծախսալից հիմնարկութիւն կառավարելը՝ երեւում է՝ դժուար է առանց կողմնակի նուիրատուութիւնների. ուստի հայրիկը մի երկու անգամ „Մեղու“ լրագրի միջոցով դիմեց ռուսահայ հասարակութեանը, նպաստ խնդրելով մեզանից՝ տարեկան գո՛նէ 3 հազար րուբլ։ Սակայն՝ մինչև այժմ համարեա ոչինչ նուիրատուութիւն ժողոված չէ. ի՞նչ է, սպասենք, որ Վարագայ երկրագործական դպրոցն է՞լ փակվի. իսկ զանազան վեղարաւորներ տարիներով շրջեն հայաբնակ քաղաքները և մի այլ երկրագործական ուսումնարանի անունով փողեր ժողովեն, ծախսեր անեն, աշակերտների համար շապիկացու և վարտիքացու առնեն, պարտքեր վճարեն և ո՞վ գիտէ ե՞րբ ուսումնարանի հիմքը ձգեն...։ Եւ իրաւի, դժուար է հաստատապէս ասել — կը բացվի՞ արդեօք Կարնոյ երկրագործական դպրոցը. մենք կարծում ենք, որ հաւանականութիւնը ապահով չէ, թէ իր նուիրած գումարը նպատակին կը հասնի. և ահա ինչու. ա)— ինչպէս անցեալ տարի տեսանք, կա՛ն այնպիսի անակնկալ դէպքեր, երբ Հ. Ռուբինեանը „իր նուիրական պարտք կը համարի երկրագործական ուսումնարանի նուիրատուութեան գումարից հազար րուբլի նուիրել յօգուտ սովելոց։“ („Փորձ“, 1880, № 3, Հ. Ռուբինեանի նամակը)։ Ո՞վ կարող է ասել, որ էգուց էլ չի պատահի մի այսպիսի անակնկալ կարիք. և այնուհետև Հայր սուրբը դարձեալ իր նուիրական պարտքը կը համարի հանգանակած գումարից ցրուել այստեղ-այնտեղ։ Այս մէկ։ բ) Դեռ երկու տարի առաջ Հ. Ռուբինեանը, բացատրելով հասարակութեանը իր ժողովարարութեան նպատակը, մի քանի անգամ յիշում է, որ ինքն ունի այժմ Կ. Պօլսոյ մէջ տասը հազար արժէքով մի շէնք—որը նա նուիրում է ազգին և կտակում էջմիածնի մայր աթոռին. բայց այդ շէնքը „վերջին պատերազմի երեսէն.... փոքր ինչ պարտուց ենթարկվեցաւ։“ („Փորձ“, 1879 № 5, յայտարարութիւնների մէջ)—եթէ չեմ սխալվում, կարծեմ հայկական էր, որ իր ժամանակին հերքեց այդ տեղեկութիւնը „10 հազար արժէք ունեցող“ շէնքի վերաբերութեամբ, համարելով նրան շատ չափազանցացրած և միայն մի քանի հազար ղուրուշի արժէք ունեցող։ Իսկ ինչ վերաբերում է „փոքր ինչ պարտուց“—դրա մասին դժուար է մի խօսք ասել, որովհետև ինքը հայր Ռուբինեանը չէ բարեհաճել ո՛չ մի տեղ որոշ կերպով նշանակելու իր պարտքի գումարը. ուստի այդ փոքր պարտքը կարող է լինել և՛ 100 րուբլ, և՛ 1000 րուբլ, և՛ 10 հազար րուբլ՝ նայելով հայր սուրբի նպատակներին։ Այսպէս ուրեմն՝ Հ. Ռուբինեանի հանգանակած գումարից հանելու է նախ՝ սովելոց նուիրած հազար րուբլը և այլ այսպիսի անակնկալ դէպքերին հարկաւորած նուէրները, յետոյ՝ „փոքր ինչ պարտքը“, ապա՝ զանազան իրեղէնների տուած գումարը, որ կարծեմ 3—4 հազարի է հասնում և որը պէտք է անշուշտ կորած համարել, որովհետև քաթանեղէն և այլ այսպիսի ապրանքները կը փտեն, կը փճանան մինչև ուսումնարանի հիմնվելը։ Էլ ո՛րքան գումար պէտք է ժողովէ Հ. Ռուբինեանը, որ այս բոլոր խոշոր ծախսերը հանելուց յետոյ՝ դարձեալ մեծ դրամական միջոցներ ունենայ ամբողջ երկրագործական ուսումնարան հիմնելու համար. խոմ նա գանձեր պիտի չը գտնէ՞....

Սրանից յետոյ մնում է մեզ հաստատ մնալ մեր համոզմունքներին և կրկին անգամ մի առ մի մէջ բերել այդ կէտերը. 1) որ Հ. Ռուբինեանի հանգանակութիւնը անյարմար է և անօգուտ մեր գաւառական քաղաքների համար, վնասելով նրանց առօրեայ անհրաժեշտ կարիքներին, 2) նա վնասակար է այնպիսի մի համազգային ընկերութեան գործունէութեանը, ինչպէս Միացեալ ընկերութիւնն է, խլելով նրա եկամուտները. 3) հազիւ թէ իրագործվի երկրագործական ուսումնարանի գաղափարը հայր Ռուբինեանի ձեռքով, քանի որ հանգանակած գումարը ենթարկուել է և դեռ է՛լ կարող է ենթարկուել անպէտք և անակնկալ ծախսերի ու պատահարների....

Այս հիմունքներով՝ բոլորովին իրաւացի կը լինի խնդրել Հ. Ռուբինեանին, որ առանց այլ և այլի, առանց կանխապէս զանազան իրեղէններ գնելու շտապի ուսումնարանի հիմքը ձգելու, և եթէ մի տարուց յետոյ էլ չիրագործվի ենթադրեալ երկրագործական ուսումնարանը, այնուհետև հայ հասարակութիւնը՝ չորս տարի իզուր սպասելով, կարող է պահանջել, որ իր նուիրած գումարը տեղափոխվի Միացեալ ընկերութեան գանձանակը, այն ընկերութեան, որի թէ՛ լայնածաւալ գործունէութիւնն է մեզ յայտնի և թէ՛ դրամական զգալի կարօտութիւնը։ Եւ այս տեղափոխելու սկզբունքը օրինակ տուեց մեզ ինքը Հ. Ռուբինեանը, նուիրելով յօգուտ սովելոց 1000 րուբլ „յանուն երկրագործական արուեստի և վարժարանի նուիրատուութեան գումարից՝ իբրև առաւել ստիպողական և աւելի կարեւոր պահանջ....“ („Փորձ“, 1880 թ. համ. 3 Հ. Ռուբինեանի նամակը)—Ուրեմն՝ եթէ Միացեալ ընկերութիւնը ունի հոգալու „առաւել ստիպողական և աւելի կարեւոր պիտոյքներ“ — քան Հ. Ռուբինեանի քարոզած երկրագործական ուսումնարանը, ապա ուրեմն պարզ է, որ հայր սուրբի հանգանակած գումարը՝ կամ ամբողջովին, կամ մասամբ պէտք է յանձնվի Միացեալ ընկերութեանը և Վարագայ վանքի երկրագործական վարժարանին, որ արդէն գործում է։ Շատ աւելի լաւ է պահպանել եղածները, քան նորերը հիմնելու անունով՝ եղածներին էլ վնասել։

Ահա՛ թէ ինչ է մեր կարծիքը Հ. Ամբրոսիոս Ռուբինեանի ձեռնարկած հանգանակութեան մասին։

Բ.

ՆԱՄԱԿ ՂՈՒԲԱՅԻՑ

Յուլիսի 8-ին

Յիրաւի շատ զարմանալի է մեր հասարակութեան անտարբերութիւնը դէպի ամեն ազգային գործերը։ Սրանից տաս տարի առաջ չուչեցի պ. Պօղոս Ալէքսանեանց տեսնելով Ղուբայում ուսումնարանի կարեւորութիւնը, ձեռնարկեց այդ գործին և ինքը նուիրեց 1000 րուբլ, թիֆլիսեցի պ. Գ. Իզմիրեանց էլ հետևելով առաջինի օրինակին նուիրեց 200 րուբլ, բացի սրանից գտնվեցան անձինք, որոնք կարճ ժամանակում իրանց առատ նուիրատուութիւններով հասցրին գումարը 2500 րուբլու և բացին քաղաքիս մէջ մի դպրոց Հայոց հոգևոր դպրոց անունով։ Առաջին անգամ ընտրված հոգաբարձուները գործը լաւ տարան, բայց երբ նրանց ժամանակը վերջացաւ,—ուսումնարանը սկսեց օրից օր ընկնել։

Այժմ դպրոցը խղճալի դրութեան մէջ է։ Հոգաբարձուները անտարբեր են, ուսուցիչներ չը կան, կամ եղածներն էլ անպիտան են։ Այժմ մեր դպրոցը կարելի է չեղած համարել։ Զուր փողեր, զուր աշխատանք։ Հայը միայն սկզբից տաք է կպչում գործին, քանի նա նորութիւն է, իսկ չուտով ամեն բանից ձեռք է վեր առնում և անտարբեր կերպով թոյլ է տալի, որ շինածը ինքն իրան քանդվի։ Հայը միայն սէր ունի դէպի շինելն ու ստեղծելը, իսկ մի անգամ շինածն ու ստեղծածը՝ աւելորդ է համարում պահպանել։ Հայի ոչ մի գործ տեւողականութիւն չունի։

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 20 յուլիսի

«Մեղուի» վերջին համարներից մէկի մէջ կարդացինք Կարապետ Մատինեանց ստորագրութեամբ մի նամակ, որի մէջ նամակագիրը «Մշակի» թատրոնասէրի ակնարկութիւնները դերասանների չը մասնակցելուն Աստղիկի ներկայացմանը «զրպարտութիւններ և զրախօսութիւններ» է անուանում, այսինքն, թէ Աստղիկը դերասաններին չէ խնդրել և հետևապէս դերասաններն էլ ինչ հարկից ստիպված պէտք է իրանք առաջարկէին Աստղիկին, որ ցանկութիւն ունեն մասնակցելու նրա ներկայացմանը։ Նամակի գլխաւոր միտքը, գոնէ «ծուծը» սա է համառօտապէս։

Հետեւեալ պարոնների՝ Գրիգոր Պարոն-Սարգսեանցի, Գրիգոր Տէր-Մարկոսեանցի, Ստեփան Սաֆրազեանցի, Սմբատ Հովուեանցի մօտ պ. Կարապետ Մատինեանցը հաւատացնում էր, թէ Ամատունին ասել է, եթէ դերասաններից մէկը մասնակցէ Աստղիկի ներկայացմանը, նա էլ խմբի մէջ չէ կարող լինել։ Սմբատ Հովուեանցը իր կողմից աւելացնում էր «Պարոն Կարապետ, չեմ կարծում թէ Ամատունին այնքան անվեհանձն գտնվի, որ այդպիսի բան ասած լինի». բայց Կարապետ Մատինեանցը պնդում էր համոզական եղանակով. «ասել է, Հովուեան, ասել է, մեզ Ջմշկեանը ասաց»։

Պարոն Տէր-Դաւթեանցը մեզ վերոգրեալներիս, բացի Սաֆրազեանից, ասում էր՝ «եղբայր, ես սիրով կը մասնակցէի, բայց խօ չէի կարող Աստղիկի պատճառով զրկվել իմ ապրուստից» և շարունակում էր «մանաւանդ, որ ես Աստղիկի անցեալ տարվայ բենեֆիսի տոմսակներից քսան րուբլու չափ ծախել եմ և փողը մինչև այժմ չեմ տուել, գոնէ այդ դուրս կը գար։»—

«Մեղուի» մէջ Մատինեանցի յօդուածը տպված օրը Արծրունու թատրոնում Աղայեանցի օգտին տրվելու ներկայացման կրկնութեան ժամանակ, օրիորդ Վարդուհին (մշտական խմբի դերասանուհի է) ահա թէ ինչ ասաց, իրան՝ Կարապետ Մատինեանցին, Աղայեանցի, Գրիգոր Պարոն-Սարգսեանցի, Մկրտիչ Տէր-Սիմէօնեանցի, Գէդէոն Միրազեանցի, Լեոն Վարձելեանցի, Սմբատ և Աղասի Հովուեանցների և օրիորդ Մելիքեանցի ներկայութեամբ. «ինձ խնդրեց Աստղիկը, որ մասնակցեմ իր ներկայացմանը, որովհետև ես էլ լսել էի, որ մի բան կայ, ասացի նրան, որ գնամ հանգամանքները իմանամ և այնուհետև կտրական խօսքս կասեմ։—Եկայ Ալէքսանդրեան այգում պատահեցի Կարապետ Մատինեանցին և Տէր Դաւթեանցին. սրանք ասացին, որ Ամատունին հրամայել է, եթէ մեր դերասաններից մէկը համարձակվի մասնակցել Աստղիկի ներկայացմանը, նա էլ խմբումը չի մնի». — Մատինեանցը կարմրեց, գոյնը մի քանի տեսակների փոխեց... և ինչ, ընդհանուր ծիծաղը և «խայտառակութիւն և ամօթ քեզ, Կարապետ»—բառերը ներկայ եղողների վերջ դրեցին խօսակցութեանը։

Այժմ այս բոլորից յետոյ, ընթերցողին ենք թողնում, թէ ինչ անուն կարելի է տալ Մատինեանցի յօդուածին։ Ճշմարտութեան դէմ գրել սրան—նրան հաճոյանալու համար պատիւ չէ բերում «մարդ» անուն կրողին, պարոն Մատինեանց։

Յարգոյ խմբագիր, ճշմարտութիւնը ոտնակոխ արած տեսնելով, չը կամեցանք լռել, քանի որ մեր լռութեամբը խղճմտանքի դէմ գնացած կը լինենք։ Այս նամակը ուղարկեցինք «Մեղուին» բայց նա չուզեց տպել։ Ուստի խնդրում ենք բարեհաճեցէք ճշմարտութեան անունով տպել ձեր լրագրի մէջ այս մեր մի քանի տողերը։—

Գ. Պարոն-Սարգսեանց, Լ. Վարձելեանց, Օր. Մելիքեան, Աղասի Հովուեանց, Գրիգոր Տէր-Մարկոսեանց, Սմբատ Հովուեանց։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մոսկվա, 20 յունիսի

Ինչպէս յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին —այդ լրագրի 72 համարում լոյս տեսաւ մի յօդուած «Մի քանի խորհրդածութիւններ Լազարեան ճեմարանի առթիւ»։ Թէև յօդուածի ստորև որոշապէս դրած է «Պետերբուրգ» և Լ. ստորագրութիւնը, այնուամենայնիւ գտնվեցան այստեղ անձինք, որոնք —ո՞վ գիտէ ինչ զգացմունքներից դրդված—վերագրեցին այդ յօդուածը ինձ և դեռ մինչև այսօր շարունակում են իրանց անհիմն և անտեղի զրպարտութիւնները։ Յայտնում եմ հրապարակապէս, որ վերոյիշեալ յօդուածի հեղինակը ես չեմ։

Գր. Խալաթեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ հայոց հոգևոր դպրոցների հոգաբարձութիւնը հրաւիրում է պատրաստական դասատների համար հայոց ընթերցանութեան ուսուցիչ, ոչ փոքր 20 դաս ունենալով շաբաթական, տարեկան 400 րուբլ ռոճիկով։ Ճանապարհի ծախսը 50 րուբլ հոգաբարձութեան կողմից է։ Պէտք է ներկայացնել ուսման վկայական մինչև օգոստոսի 10-ը, իսկ ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են։ «Յուլիսի 13-ին մի եղեռնագործութիւն պատահեց Աբասթումանից Ախալցխա ճանապարհի վրայ։ Մի գնդապետի երիտասարդ կին վարձում է Աբասթումանում մի կառք Ախալցխա գալու համար։ Ճանապարհին կառապանը շեղվելով չօսէից, պրտը-

տեցնում է կառքը մինչև երեկոյ, յետոյ կանգնեցնելով կառքը յանկարծ ընկնում է տիկնոջ վրա և կամենում է բռնաբարել։ Կինը պաշտպանվում է, աղաղակում է, բայց ոչինչ չէ օգնում. կառապանը պինդ կապում է նրա ձեռները և, բռնաբարում է նրան։ Իր գործը վերջացնելուց յետոյ այնուամենայնիւ հասցնում է կիսամեռ կնոջը Ախալցխա։ Երիտասարդ կինը որ հիւանդ պառկած է այժմ Ախալցխայում, գանգատվել է քննիչին։ Չարագործը կալանաւորված է և քննութիւնը սկսված։»

—

Ախալցխայից մեզ գրում են որ այդ քաղաքի աղքատները կորչում են սովամահ, որովհետև պ. գաւառապետը արգելել է նրանց օգտին գանձանակ պտտեցնել, ինչպէս վաղուց է սովորութիւն է եղած Ախալցխայում։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են։ «Մօտ օրերս Փոքր-Պարնի գիւղում մի հարս ուզեցել է իրան խեղդել։ Տանը առանձին լինելու ատեն, յարմար ժամանակ գտնելով, չուանը կախել է և գցել է վիզը։ Բաղդաւորապէս մի կին իր դրացիներից, պատահմամբ ներս մտնելով, տեսնում է այդ անձնասպանութեան փորձը, շուտով կտրոցը գրպանից հանելով, կտրում է չուանը և հազիւ հազ ազատում հարսին։ Անձնասպանութեան այդ փորձի պատճառը յայտնի չէ։ Այդ տեսակ դէպքեր շատ են պատահում գիւղերում։»

—

Այս օրերս մենք ստացանք տպագրելու համար հետևեալ գանգատը Թիֆլիսի հացավաճառներից։ Հացավաճառների (բուլօչնիկների) ուստաբաշի, պ. Հէյնէ, ստիպել է հացավաճառներին վճարել 10-ական րուբլ տարեկան տուրք, որ ցարդ գոյութիւն չէ ունեցել և չէ արդարանում օրէնքի ոչ մի յօդուածով։ Իր նպատակին հասնելու համար Հէյնէ սպառնացել է հացավաճառներին նրանց մանրավաճառութիւնը արգելել, յորդորել է գործարանատէր հացթուխներին, որ նրանց հաց չը տան մաս մաս ծախելու համար և յուլիսի 11-ին իր անիրաւութիւնը այն աստիճան է հասցրել որ քաղաքումս ապրող Թիւրքիահպատակ հայ հացավաճառներից երեքին բանտարկել է տուել պօլիցիայում։ Այդ օտարահպատակ աղքատներից 10 րուբլ տուրք պահանջելը անիրաւ բան է, քանի որ գործարանատէր կարող հացավաճառները մինչև անգամ տարեկան 3 րուբլից աւելի հարկ չեն վճարում։ Միթէ ուստաբաշին իրաւունք ունի ինքնագլուխ այս կամ այն տուրք հաստատել, աղքատներին հարստահարել և նրանց բանտարկել։ Հացավաճառները դէպի մեզ ուղղված իրանց գանգատի մէջ աւելացնում են, որ իրանք ցարդ բուլօչնիկների էսնաֆի մէջ ձայնի իրաւունք չեն ունեցել, ուստաբաշու ընտրութեանը չեն մասնակցել։ Ուրեմն մի մարդ որ իրանցից ընտրված էլ չէ, իրաւունք է համարում բռնանալ նրանց վրա, պատժել, բանտարկել այն անձանց, որոնք նրան իրանց ուստաբաշի չեն կարող ճանաչել։ Տեղական կառավարութեան և քաղաքային վարչութեան ուշադրութիւնն ենք դարձնում այդ անկարգութիւնների վրա։

—

Յուլիսի 15-ին տօնվեցաւ Պիատիգօրսկում երևելի ռուս բանաստեղծ Լերմոնտովի մահվան 40 տարվայ տարեդարձը։ Լերմոնտովի կիսարձանի պատուանդանում, ներկայութեամբ ամեն կողմից եկած պատգամաւորութիւնների և բազմաթիւ հասարակութեան, դրվեցան շատ պսակներ, որոնց թւում ինչպէս հաղորդում է «Московск. Телеграфъ» լրագիրը իրանց գեղեցկութեամբ ամենից շատ ուշադրութիւն էին դարձնում երկու պսակներ՝ մինը օֆիցերների ընկերութեան կողմից, միւսը հայոց հասարակութեան կողմից։ Երեկոյեան տրվեցաւ խնջոյք, որից գոյացած 2,010 րուբլ գործ կը դրվի բանաստեղծի յիշատակին արձանի կառուցմանը։ Քաղաքը լուսաւորված էր։

—

«Голосъ» հաղորդում է որ Սիմֆէրօպօլի գէմստվօի վարչութեան նախագահ Վինբէրգ ենթարկված է քրէական դատաստանի, մեղադրվելով պետական յանցանքի մէջ։

—

«Русскій Курьеръ» լրագիրը հաղորդում է որ ցէնզօրական մասնաժողովների նախագահներին նորերումս իրաւունք է տրված յետ դարձնել արգելված գրքերը։

—

Յայտնի է որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը արգելեց Սմօլէնսկ քաղաքում հրատարակվող «Смоленскій Вѣстникъ» լրագիրը ութ ամսով։ Այժմ «Русскій Курьеръ» լրագիրը հաղորդում է որ Սմօլէնսկ նահանգի բնակիչները խնդիրք են ներկայացրել ներքին գործերի մինիստրին պակասեցնել յիշեալ լրագրի խափանման ժամանակամիջոցը և կրկին թոյլ տալ որ այդ թերթը հրատարակվի, աչքի առջև ունենալով այն մեծ օգուտը որ նա բերում էր ամբողջ նահանգին։

—

Մի գաւառական քաղաքի հայ դպրոցի համար հարկաւոր են երկու ուսուցիչներ՝ մինը ռուսաց լեզուի, միւսը Թւաբանութեան շաբաթական 18 դասերով, իւրաքանչիւրը 600 րուբլ ռոճիկով։ Տեղեկութիւն ստանալու համար կարող են դիմել «Մշակի» խմբագրութեանը։

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են։ «Այստեղ խիստ յաճախ են կրկնվում սպանութիւններ և հրդեհներ։ Այս վերջին ամսվայ ընթացքում Նուխու մէջ մօտ տասը մարդ է սպանված և չորս թէ հինգ տուն այրված։ Վերջին ժամանակ այստեղ տարածված է մի տեսակ հիւանդութիւն, որով բոլորովին առողջ կազմուածքի տէր մարդիկ յանկարծ ընկնում, մեռնում են։ Այդ բանի վրա ուշադրութիւն դարձնող չը կայ։»

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են։ «Այս օրերումս մի լեզգի հիւանդ կին, որի ոտի ոսկորները փշրված են, կառքով գնալիս է լինում բժշկի մօտ։ Յանկարծ մի կազակ կառքի առաջը կտրելով հրամայում է անճար կնոջ վայր իջնել, ասելով թէ կառքը մի մեծաւորի համար հարկաւոր է և փողոցում նա ուրիշ կառք չէ գտել։ Երբ կինը յայտնում է կառքից իջնելու իր անկարելիութիւնը, կազակը առանց այլևայլութեան մտրակների հարուածներով վայր է գլորում խեղճ կնոջը կառքի միջից։»

—

Մեզ պատմում են որ Ներսիսեան ուսումնարանի տեսուչ Արշակ Նահապետեան կազմում է մի բազմաթիւ ուսուցչական խումբ Էջմիածին գնալու համար։ Ի՞նչ ակադէմիա կը լինի, որի ռէկտօրը Նահապետեանը կը լինի (Գաբրիէլ Այվազովսկուց յետոյ), իսկ պրօֆէսօրները կը լինեն աւելով հաւաքված ուսուցիչներ։ Այդ ակադէմիայից ազգը պիտի սպասի իր լոյսը։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են որ գերմանացի գիտնական Կիպէրտի և Ս. Պետերբուրգի հայ ազգասէրների մէջ պայմանները չը կայացան, ուստի Հայաստանի աշխարհագրական քարտէզը չի տպվի։

—

Թիւրքաց Հայաստանից եկողները մեզ պատմում են որ այժմ այնտեղ ճանապարհորդութիւնը անվտանգ է։ Էրզրումից մինչև Խնուս, Խլաթ, Մուշ, Բաղէշ և Խարբերդ ապահով է։ Միայն Դիարբէքիրի վիլայէթում և Ջուլամէրկի, Աղբակի և Բէյթուլի սանջակներում քիւրդ ցեղերը առաջուայ պէս ճանապարհորդներին կողոպտում են։ Ամենաանապահով տեղերը Հին-Բայազէտից են մինչև Վան։ Այդ ճանապարհի վրա թէ, բազմաթիւ աւազակներ կան և թէ ինքն Թիւրքաց կառավարութիւնը անհանգիստ է անում ճանապարհորդներին, նրանց վրա կասկածանքով նայելով և շատ անգամ բանտարկելով նրանց։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են։ «Այս օրերս լուր տարածվեցաւ, որ մեր կողմերի հայերին թոյլ է տրուած գաղթել Ղարսի նահանգը։ Շատերը գիւղացիներից որոնք հողից զուրկ են, բայց կուզենային պարապել երկրագործութեամբ, խնդիրք ներկայացրին, բայց կրկին մերժում ստացան։»

—

Մեզ գրում են Ալէքսանդրապօլից որ այդտեղ եղանակները զով են անցնում, անձրևները գալիս են, մի անգամ կարկուտ էլ տեղաց, բայց վնաս չը տուեց։ Գարին քաղվել է արդէն դաշտերում, ցորենն էլ սկսում են քաղել։ Հունձերը սաստիկ առատ են։ Խոտը անցեալ տարուանից փոքր ինչ պակաս է։ Կենսական պիտոյքների գները իջնում են։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—

Գերմանական պահպանողական կուսակցութիւնը իրան համարում է ճշմարտութեան միակ պաշտպան։ Կառավարչական կամայականութեան այդ պաշտպանները անամօթաբար գործում են այն ժողովրդի անունով, որին նրանք անդադար ճնշում են։ Բայց նրանց անամօթութիւնը երբէք այնքան մեծ չէ եղել ինչպէս այժմ։ Մատնութիւնը նրանց համար սովորական գործ է դարձել։ Ընդդիմադրականների գործունէութիւնը նրանք անուանում են դաւաճանութիւն դահին և հայրենիքին։ Յայտնի ուղղութեան լրագիրները, որոնք կառավարութենից դրամական օժանդակութիւն են ստանում, փախչում են ազնիւ վիճաբանութենից բուն հարցի մասին և իրանց հակառակորդներին դաւաճաններ են անուանում։

Ինչպէս երևում է, գերմանական պահպանողականները հայրենիքը իրանց սեփականութիւն են համարում, որի գործերին միջամտելը նրանք արգելում են ազատամիտներին և առաջադէմներին։ Պօլեմիկայի այդ ձևի մասին գաղափար կազմելու համար կարելի է առաջ բերել հետևեալ օրինակը։ Գերմանական ազատամիտ լրագիրներից ամենանշանաւոր „Berliner Tageblatt“ լրագիրը նորերումս մի յօդուած տպեց, որտեղ ասուած էր, թէ որքան էլ ընդդիմադրականները թոյլ լինեն իշխան Բիսմարկի առաջ, այնուամենայնիւ նոյնքան ամուր և հաստատ պէտք է մնան, որքան հաստատ էր Ֆրանսիական օրէնսդիր ժողովի մէջ երևելի „հինգի“ ընդդիմադրութիւնը։ Գերմանական կիսապաշտօնական լրագիրները հետևեալ մեկնութիւնը տուին այդ յօդուածին։ „Հինգի“ ընդդիմադրութիւը Նապօլէոն III ժամանակ հանրապետականներից էր կազմված։ Նա ձգտում էր ոչնչացնել Ֆրանսիայի մէջ կայսրութիւնը և հասաւ իր նպատակին Ֆրանս-գերմանական պատերազմից յետոյ, ուրեմն ազատամիտները և առաջադէմները նոյնպէս ձգտում են թագաւորող տան անկմանը օտարների օգնութեամբ և Գերմանիայի ընդդիմադրական ազատամիտ կուսակցութիւնը յեղափոխական տարր է կազմում և կամենում է հայրենիքին դաւաճանել։ Սրանից կարելի է եզրակացնել, որ մինչև անգամ խօսել աւելորդ է ազատամիտների հայեացքների վրա գերմանական պետական գործերի մասին և ամեն տեսակ համակրութիւնը դէպի ազատամիտների կարծիքները պէտք է դաւաճանութիւն համարել։

Բաղդաւորապէս այսպիսի մտքեր յայտնում են կիսապաշտօնական անձինք և լրագիրներ, որոնք կառավարութիւնից դրամական օժանդակութիւն են ստանում և որոնք գերմանական լուսաւորված շրջանների մէջ ոչինչ համարումն չունեն։ Գերմանիայի մէջ պահպանողականները բոլորովին չեն տիրապետում և երբեմն նրանց ծաղրալի գործողութիւնները բոլորովին այնպիսի տպաւորութիւն չեն գործում, ինչպէս ցանկանում է կառավարութիւնը։ Գերմանական հասարակական կարծիքը չափազանց զարգացած է և միջոց ունի կատարելապէս ազատ արտայայտվել։

Գերմանիայի մէջ նորերումս մի բրօշիւր հրատարակվեցաւ „արմատական ազատամտութիւն“ վերնագրով։ Այդ բրօշիւրի հեղինակին իշխան Բիսմարկ շնորհակալութիւն յայտնեց մի նամակով, որով ինքը ապացուցանում է բրօշիւրի հեղինակի կարծիքը, թէ ընդդիմադրական կուսակցութիւնը անընդունակ է և կարող է միայն անօգուտ կրիտիկա անել։ Պետական կանցլերը չէ յիշում, որ ընդդիմադրականները միջոց չունեն իրագործել իրանց սկզբունքները և որ իշխան Բիսմարկի կառավարութեան բոլոր ժամանակ նրանց իրաւունք է տրվել միայն կրիտիկա անել, հետևապէս անհիմն է եզրակացութիւնը ազատամիտ կուսակցութեան անընդունակութեան մասին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիայի դատարաններից մէկում նորերումս դատվում էր մի ութ ամսական աղջիկ, Ջօյա Մանսֆիլդ անունով, որը մեղադրվում էր օտարի սեփականութեան փչացնելու մէջ։ Յանցանքը հետևեալ կերպով էր կատարված։ Աղջիկը կուշտ ուտելուց յետոյ, գլորվում էր խոտի վրա հարևան այգում, ուր քոյրերը տարել էին նրան։ Այգին մէկ լուացարար կնոջն էր պատկանում. ցանկի վրա փռած էր մէկ դերասանուհուն պատկանող բարակ սպիտակ բաղանիքի շապիկ, կարված թանգագին ասղնեգործներով։ Աղջիկը սողալով մօտեցաւ ցանկին. չը նայելով նրա հասակին, երբ պճնասիրութիւնը դեռ ևս չէ զարթնում, այդ գեղեցիկ շորը այնքան հաւանեց նա, որ սկսեց դէպի ինքն քաշել, որ կարողանայ դրանով մօտիկից զուարճանալ։ Դժբաղդաբար այդ զուարճութիւնը տխուր վերջ ունեցաւ. քնքոյշ ասեղնագործը փոքրիկ աղջկայ ոչ պակաս քնքոյշ ձեռքերում մէկ անճոռնի ճմռված բան դարձաւ։ Բայց որովհետև անգլիական օրէնքներով անչափահասները պատասխանատու են օտարի սեփականութիւնը փչացնելու համար, այդ պատճառով վնասված դերասանուհին ծծի երեխայի վրա գանգատ տուեց դատարանին։ Դատը երկար շարունակվեց։ Մայրը, ներկայ լինելով որպէս պաշտպան, ամեն րօպէ օգուտ էր քաղում իրաւունքից և խօսում էր յօգուտ իր կլիէնտի. ինքն մեղադրվածը շատ անգամ վիճաբանութիւնները ընդհատում էր իր բարձր աղաղակով։ Վերջապէս դատարանը, աչքի առաջ ունենալով նրա քնքոյշ հասակը, թէև մեղադրվածին ամեն տեսակ պատժից ազատեց, բայց դատապարտեց նրան 50 ֆունտ ստերլինգ տուգանքի, երբ նա կարողութիւն կունենայ այդ անձամբ անելու։ Կարծես թէ փոքրիկը զգում էր իր անաջողութիւնը. նա ճանկրտեց դատաւորի բեխը, որը դատաստանից վերջը կամենում էր համբուրել նրան։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, յուլիսի 22-ին „Правит. Вѣстн.“ լրագիրը հաղորդում է որ Թագաւոր կայսրը, Օգոստափառ ընտանիքի հետ, Նիժնի-Նօվգօրօդ քաղաքից ուղևորվեց „Օտվաժնի“ շոգենաւով Վօլգա գետի ճանապարհով մինչև Կօստրօմա նահանգի սահմանները։ Շոգենաւին դիմաւորեց մի պատգամաւորութիւն հացով և աղով։

ՄՇԱԿԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱՍ. Յ. Ս. Ցաւում ենք որ ոչինչ տեղեկութիւն չենք կարող տալ ձեզ թէ որտեղ կարելի է այս տարի լաւ յատկութեան բօժօներ ձեռք բերել։ Գուցէ կամենաք որ յայտարարութիւն տպենք այդ մասին. այն ժամանակ կարելի է կը յայտնվեն բօժօ ծախելու ցանկացողները։

—ԵՐԵՒԱՆ Յ. Ա. Պարոն Դ. սխալվել է։ Այդ մասին մանրամասն նամակ կը գրենք ձեզ։

—ՂՈՒԲԱ. Ա. Մենք ոչինչ տեղեկութիւն չենք կարող տալ ձեզ գութանների և այլ երկրագործական մեքենաների որպիսութեան մասին։ Ձեր ադրէսը կը հաղորդենք Ռուս-Ամերիկական մագազին և խնդրում ենք նրա հետ գրագրութիւն ունեցէք։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

В Редакціи газеты

«МШАКЪ»

Продается

„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ.“

Д. Григорія АРЦРУНИ.

Брошюра напечатана въ Москвѣ.

Цѣна 25 коп.

---

144 Արծրունու գալերեա 144 ամենաէժան պահեստ մեբլի և հայելիների։

ВЪ РЕДАКЦИИ ГАЗЕТЫ „МШАКЪ“ продаются слѣдующія нѣмецкія брошюры:

Die Oekonomische Lage der Armenier in der Türkei. von Dr. GRIGOR ARZRUNI. Ubersetzt von A. Amirchanjanz. Preis 25 kop.

Die Hungersnoth in Türkisch-Armenien von Dr. GRIGOR ARZRUNI. Ubersetzt von A. Amirchanjanz. Preis 20 kop.

ԵՐԵՒԱՆԻ նահանգից մի ոմն ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ կամենում է Թիֆլիսի ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻ մէջ ծառայութիւն անել, կամ գործակատարի տեղ ընդունել։ Ում որ հարկաւոր է, կարող է դիմել Ջրկինեաց եկեղեցու հայաթը։ Երիտասարդը ունի անցագիր և վկայականներ։ Սպասում է մինչև ներկայ ամսիս 25։

3—5

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 30% ԷԺԱՆ ՔԱՆ ԹԷ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ. մուրաբաներ, կոնֆեկտներ, ԿԱԿԱՕ, բրինձ, ԱՄԱՆԵՂԷՆ, բօկալներ, թասեր, երես լուանալու ամաններ, չայնիկներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, կերակրի ամաններ (судки), մատուցարաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ԴԱՆԱԿՆԵՐ, գդալներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, մատիտներ, տետրակներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՐԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, ալբոմներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ՀԱԳՈՒՍՏ, տրիկօ, պարուսին, թաշկինակներ, երեսրբիչներ, կլեօնկա, գուլբաներ, ԹԱՄԲԵՐ, ՊՕՐՏ-ՎԷՑՆ, խերես, կօնեակ և այլն։ ԹԷՑ մեծ քանակութեամբ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ համար ՊՈՒԴԸ 44 ր., 46 ր., 48 ր., 50 ր., 52 ր., 54 ր., և այլն։ Այդ բոլորը կարելի է գտնել

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ։

Մի և նոյն տեղը էժան գնով. ՇԷՐԲԵՏ մաշնեգլիա, խմոր ԾԱՐԱՒԻ դէմ, ԽԻՆԱՅԻ գինի ջերմի դէմ, կարբօլեան ՓՕՇԻ, հեղուկ և ՍԱՊՕՆ, բժշկական թուղթ վառերկլօզեների համար, պարսկական փօշի։

34—100

Կ. և Ս. ՊՕՊՕՎ եղբայրների առևտրական տանից ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ։ Կ. Ս. Պօպօվի տուն Կուզնեցկի Մօստ։ Պատիւ ունենք յայտնել, որ մեր առևտրական թէյը ծախելու համար բաց ենք արել սեփական խանութներ հետևեալ քաղաքներում. ԽԱՐԿՈՎ, Պետրօվսկայա փողոց, սեփական տուն։ ԹԻՖԼԻՍ, Գօլօվինսկի փողոց, տուն Միրիմանօվի։ ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ, Բօլշայա Մօրսկայա փողոց, տուն վաճառական Կօգենի. ինչպէս այդ տեղերում, նոյնպէս և Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ, ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ և ԿԻԵՎԻ խանութները թէյը ֆունտերով, կէս ֆունտերով և քառորդ ֆունտերով ուղարկվում է մեր գլխաւոր պահեստից, որ գտնվում է Մօսկվայում, Կրասնօսելսկայա փողոցի վրա, մեր սեփական տանը։

1—30 (2)

Հրատարակութեամբ Ներսիսի Սիմէօնեանց լոյս տեսաւ գերմանացի բժիշկ Շրէբերի „Տնային բժշկական մարմնամարզութեան“ գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը 45 պատկերով, որոց միջոցաւ կարելի է կատարել առողջապահական բազմատեսակ մարմնամարզական կրթութիւններ ամեն տեղ, ամեն ժամանակ և առանց գործիքի։ Նա յարմարացրած է ամեն հասակի արանց և կանանց համար։ Գինն է 40 կոպ. Ծախվում է „Կենտրոնական և Կովկասեան գրավաճառանոցներում, նոյնպէս և պ. Մ. Վարդանեանցի մօտ.“ Троицкій пер. типографія Вартанянца, въ Тифлисѣ.

Открыта полугодовая подписка

НА

ЕЖЕНЕДѢЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(издаваемый въ г. Тифлисѣ)

Съ 1 Іюля 1881 года по 1 Января 1882 года.

Цѣна за полъ года 6 руб.

Кромѣ того можно подписаться на 3 мѣс.—3 руб. 20 коп., на 1 мѣс.—1 руб. 20 коп. Подписка принимается съ 1 числа каждаго мѣсяца и не далѣе конца года.

Разсрочка въ взносѣ денегъ допускается по соглашенію съ администраціею журнала.

Подписка принимается исключительно въ администраціи журнала, въ г. Тифлисѣ, близъ Головинскаго пр., по Безъименному пер. въ домѣ Тамамшева.

Издатель А. С. Френкель.

Редакторъ А. В. Степановъ

„ԽԵՆԹԸ“

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻԻ

Տպված մաքուր թղթի վրա, գիրքը բաղկանում 400 երեսից։ Թիֆլիսում ծախվում է „Մշակի“ խմբագրատանը, „Կենտրոնական գրավաճառանոցում“, „Կովկասեան գրավաճառանոցում“ պ. Զաքարիա Գրիգորեանցի մօտ, և պ. պ. Շահինեանցի, Բօզարջեանցի, Հովսեանցի ծխախոտի մագազիններում։

Գինն է 1 րուբլ 20 կոպ.։

ԱՅՍ 1881 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՅՈՒՆԻՍԻ ՍԿԶԲԻՑ

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

Որ առաջ գտնվում էր Արծրունու գալլերէում, անցաւ Միրիմանեանի խանութները, Գօլօվինսկի Պրօսպէկտի վրա, Սուգէրնի Պալատի տակը №№ 3, 4 (երբեմն Ջանջուղազեանների խանութը)։—Այս 1881 թուականից գրախանութին կից բացվում են՝

Ա. Միառանձին բաժին ուսումնարանական, գիտնական, գրագիտական պիտոյքների, ուր վաճառվում են՝ թղթեր, թանաքներ, մատիտներ, տետրակներ, գրատախտակներ, փոստի ծրարներ, հայերէն և ֆրանսերէն մանրագրերով, կարկիններ, նկարչութեան վերաբերեալ պիտոյքներ և այլն և այլն...

Բ. Թիֆլիսում արդէն յայտնի „Մանկական դաստիարակութիւն“ (Детское Воспитаніе) անունով պ. Աքիմեանի ֆիրման եւ անցաւ Կենտրօնական Գրավաճառանոցի ձեռքը, ուր վաճառվում են ամենատեսակ մանկավարժական խաղալիքները ամենայն հասակի մանկանց համար։

Ընդունվում են պատուէրներ նաև արտաքին քաղաքների ուսումնարանական վարչութիւններից ու մասնաւոր անձինքներից։ Գները համեմատաբար չափաւոր են։ Դրամաւոր պատուէրները կատարվում են անյապաղ։

Արտաքին քաղաքների օրիորդական ուսումնարանների վարչութիւնների գործը թեթևացնելու համար Կենտրօնական Գրավաճառանոցը յանձնառու կը լինի կատարել և այնպիսի պատուէրներ, որոնք իրան գործունէութեան շրջանից դուրս են, այն է՝ ձեռագործին վերաբերեալ ամենատեսակ պիտոյքներ գնել և ուղարկել, բայց միայն այն ուսումնարանների համար, որոնք իրանից են գրքեր և այլ ուսումնարանական իրեր գնում։ Անփող պատուէրներն անկատար են մնում։

Կենտրօնական Գրավաճառանոցում ի միջի այլոց վաճառվում են հետևեալ նոր հրատարակութիւնները՝

Րաֆֆիի. Խենթը . . .	1 ր. 20 կ.
— Դաւիթ բէկ . . .	1 ր. 50 կ.
Յովհաննիսեան. Հայը և Հայաստանը օտարների աչքում .	„ ր. 30 կ.
Շահազիզեան. Հրապարակախօս ձայն. . .	2 ր. — կ.
— նոյն փառակազմ . . .	3 ր. — կ.
Այվազեան Գ. Արք. Պատմութիւն խալիֆ. ուսումնարանի.	2 ր. 40 կ.
Աթանասեան. Երևանի նահանգի բուսականութիւնը .	„ ր. 50 կ.
Բուսաբանութիւն համառօտ . .	„ ր. 30 կ.

Անփող պահանջներն անկատար են մնում։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԵԲԵԼ (աթոռներ և բազկաթոռներ) ծախվում են մեծ քանակութեամբ և մանր, միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում ՄԻՔԱՅԵԼ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ պահեստում։

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Михаилу Н. Теръ-Никогосову.

42—150

Արդէն ուղարկվեցաւ իւր բաժանորդներին ՐԱՖՖԻԻ „ԽԵՆԹԸ“ անուանով վիպասանութիւնը։ Նոր գնել ցանկացողներին խնդրում ենք դիմել ՇՈՒՇԻ, կամ ուղղակի հրատարակչին, կամ Մահտեսի-Յակոբեանցի տպարանը։ ԲԱԳՈՒ պ. Ալեքսանդր Թարխանեանցին, ԹԱՐՎԷԶ՝ պ. Գրիգոր Բէջանեանցին. Հրատարակչի հասցէն. Шуша, въ конторѣ Арунянца АБѢЛУ АПРѢСЯНЦУ.

Յառաջիկայ ուսումնական տարւայ համար Երևանեայ հայոց թեմական դպրոցին հարկաւոր են ուսուցիչներ։—Հայոց, գաղղիերէն լեզուների, գծագրութեան, տոմարակալութեան, ռուսաց վայելչագրութեան, ռուսաց պատմութեան և Ռուսաստանի աշխարհագրութեան համար. և մի ուսուցիչ տղայոց ծխական դպրոցի։ Ամեն մի ուսուցիչ պարտաւոր է ունենալ շաբաթական 24 դաս։ Ցանկացողները թող բարեհաճեն իրեանց պայմանները և ուսման վկայականները առաջարկել նոյն դպրանոցի վարչութեանը։

Անդամ հոգաբարձութեան՝

Վարդան Եղիազարեան

ԹԷՑ ՍԻՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՃԱՆԱՉՈՂՆԵՐԸ պէտք է գնեն ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ մէջ թէյլու տեսակի ֆունտը 1 ր. 20 կ. և 2 ր. և համեմատեն առաջինը 1 ր. 60 կ. հետ և երկրորդը 3 ր. հետ ամեն տեղ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, որպէս զի իմանան Անգլիական խանութի մէջ ծախվող ամեն տեսակ թէյի համեմատական ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ։ Բացի այդ Անգլիական խանութը կշռում է ՄԱՔՈՒՐ թէյ առանց ԹՂԹԻ և ԱՐՃՃԻ։

19—100

ՄՕԾԱԿՆԵՐ կոտրելու փօշի։ Ծախվում է ԾԱՏՈՒՐՕՎԻ լամպի մագազինում։

Утеряно 18-го іюля, проходя по Кочубеевской улицѣ, по Александровскомъ саду и по Головинскому Проспекту утвержденное подлинное **ДУХОВНОЕ ЗАВѢЩАНІЕ**, принадлежащее вдовѣ подполковника Ольгѣ Ивановнѣ Шпейеръ. Просятъ доставить таковое въ Куки на Кочубеевскую улицу, домъ Эссадзе, за приличное вознагражденіе.

2—3

Կորցրած է 18-ին յուլիսի անցնելով Կօչուբէեվսկայա փողոցով, Ալէքսանդրեան այգիով և Գօլօվինսկի պրօսպէկտով վաւերացրած իսկական ԿՏԱԿ, որ պատկանում է փոխ-գնդապետի այրի Օլգա Իվանօվնա Շպէյերին։ Խնդրում են գտնողին հասցնել այդ կտակը Կուկիա, Կօչուբէեվսկայա փողոց, տուն Էսսաձէ, վայելուչ վարձատրութեամբ։

2—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ. 23 Іюля 1881 года.

Типографія Главнаго Управленія Намѣстника Кавказскаго.